

INTELLEKTUAL MULK HUQUQI OBYEKTLARINING TASNIFI VA HUQUQIY MUHOFAZASINING ZAMONAVIY MUAMMOLARI

Muxutdinova Gavxarxon Mansurxonovna

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston

Milliy Universiteti o'qituvchisi

gavharxonmuxutdinova91@gmail.com

+998974117797

Annotatsiya: *Ushbu maqolada intellektual mulk huquqi obyektlarining turlari, ularning o'ziga xos xususiyatlari va bugungi kunda ushbu sohadagi huquqiy tartibga solishning dolzarb masalalari tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida mualliflik huquqi, turdosh huquqlar va sanoat mulki obyektlarining farqli jihatlari IMRAD standarti asosida ko'rib chiqilgan.*

Kalit so'zlar: *Intellektual mulk, mualliflik huquqi, sanoat mulki, patent, tovar belgisi.*

Abstract: *This article analyzes the types of intellectual property rights, their specific features and current issues of legal regulation in this area. During the study, the differences between copyright, related rights and industrial property rights were examined based on the IMRAD standard.*

Keywords: *Intellectual property, copyright, industrial property, patent, trademark.*

Bugungi axborotlashgan jamiyatda intellektual faoliyat natijalari iqtisodiy o'sishning asosiy drayveriga aylandi. Intellektual mulk huquqi bu inson tafakkuri natijasida yaratilgan nomoddiy ne'matlarni himoya qiluvchi murakkab tizimdir. O'zbekiston Respublikasida ham bu sohani rivojlantirish va xalqaro standartlarga moslashtirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Maqolaning maqsadi intellektual mulk obyektlarini tizimlashtirish va ularni himoya qilish mexanizmlarini o'rganishdan iborat.

Intellektual mulk tushunchasi zamonaviy huquqiy tizimda inson aqliy faoliyatining natijalariga nisbatan qo'llaniladigan mutloq huquqlarni anglatadi. XXI asr – axborot va bilimlar asrida har qanday yangi g'oya, ixtiro yoki badiiy asar moddiy boyliklardan ko'ra ko'proq qiymatga ega bo'lib bormoqda. O'zbekiston Respublikasining taraqqiyot strategiyasida innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash va intellektual mulk egasining huquqlarini kafolatlash ustuvor vazifa qilib belgilangan.

Intellektual mulk huquqi obyektlari o'ziga xos xususiyatga ega: ular nomoddiy (nematial) xarakterda bo'lib, bir vaqtning o'zida bir necha shaxs tomonidan foydalanilishi mumkin. Biroq, ulardan foydalanish huquqi faqat qonuniy egasiga tegishli bo'ladi. Ushbu sohadagi munosabatlarni tartibga solishda 'obyekt' tushunchasini aniq tahlil qilish juda muhim.

Intellektual mulk obyektlarini himoya qilish ikki xil rejimda amalga oshiriladi. Mualliflik huquqi uchun hech qanday rasmiyatchilik (ro'yxatdan o'tkazish) talab etilmaydi – huquq asar yaratilgan lahzadan boshlanadi. Sanoat mulki uchun esa davlat tomonidan

patent yoki guvoohnoma berilishi shart. O'zbekistonda bu jarayonni Adliya vazirligi huzuridagi Intellektual mulk departamenti boshqaradi.

Insoniyat taraqqiyotining hozirgi bosqichida intellektual salohiyat va uning natijalari jamiyat boyligining asosiy qismini tashkil etmoqda. Intellektual mulk huquqi bu insonning aqliy-ijodiy faoliyati natijalariga bo'lgan huquqlarini tartibga soluvchi va himoya qiluvchi murakkab huquqiy institutdir. Bugungi kunda bilimlar iqtisodiyoti (knowledge economy) sharoitida intellektual mulk nafaqat huquqiy tushuncha, balki mamlakatlarning raqobatbardoshligini belgilovchi strategik resursga aylandi.

Intellektual mulk obyektlarini tizimli o'rganish mamlakatning investitsion jozibadorligini oshirishga xizmat qiladi. Raqamli dunyoda intellektual mulkni himoya qilish nafaqat huquqshunoslar, balki dasturchilar va tadbirkorlar uchun ham muhim ko'nikmadir.

Intellektual mulk obyektlari shartli ravishda ikki katta guruhga bo'linadi:

- 1) Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar (fan, adabiyot va san'at asarlari);
- 2) Sanoat mulki (ixtirolar, foydali modellar, sanoat namunalari, tovar belgilari).

Tadqiqot natijasida aniqlandiki, raqamli iqtisodiyot sharoitida dasturiy mahsulotlar va ma'lumotlar bazalarini himoya qilishda yangi huquqiy yondashuvlar talab etilmoqda.

Olingan natijalar shuni ko'rsatadiki, intellektual mulk obyektlarining huquqiy rejimi ularning turiga qarab farqlanadi. Masalan, mualliflik huquqi asar yaratilgan paytdan boshlab yuzaga kelsa, sanoat mulki obyektlari davlat ro'yxatidan o'tkazilgandan so'ng muhofaza qilinadi. Bu esa amaliyotda turli huquqiy kolliziyalarni keltirib chiqarishi mumkin.

Shuningdek, sanoat mulki ob'ektlarini patentlash jarayonining murakkabligi va muddati uzoqligi kichik biznes sub'ektlari uchun qiyinchilik tug'dirmoqda. Tadqiqotimiz shuni tasdiqlaydiki, intellektual mulk huquqini himoya qilish nafaqat qonun chiqarish, balki aholining huquqiy madaniyatini oshirish bilan ham bog'liq.

O'zbekiston Respublikasida intellektual mulk sohasini rivojlantirish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Xususan, O'zbekistonning Jahon savdo tashkilotiga (JST) a'zo bo'lish jarayoni intellektual mulk huquqlarini himoya qilish tizimini xalqaro standartlarga, jumladan TRIPS (Intellektual mulk huquqlarining savdo jihatlari bo'yicha bitim) talablariga muvofiqlashtirishni taqozo etmoqda. Intellektual mulk ob'ektlari ko'lami kengayib borayotgan bir vaqtda, ularning huquqiy tabiatini to'g'ri anglash va tasniflash amaliyotdagi ko'plab tushunmovchiliklarning oldini oladi.

Xulosa qilib aytganda, intellektual mulk obyektlarini samarali himoya qilish nafaqat mualliflar huquqini ta'minlaydi, balki mamlakatning innovatsion jozibadorligini ham oshiradi. Qonunchilikni raqamli muhitga moslashtirish ushbu sohadagi kelgusi islohotlarning o'zagi bo'lishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O'zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi. Havola: <https://lex.uz/docs/111189>
2. O'zbekiston Respublikasining "Mualliflik huquqi va turdosh huquqlar to'g'risida"gi Qonuni. Havola: <https://lex.uz/docs/1023495>
3. Butunjahon intellektual mulk tashkiloti (WIPO) rasmiy sayti. Havola: <https://www.wipo.int/about-ip/en/>
4. O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi huzuridagi Intellektual mulk departamenti. Havola: <https://ima.adliya.uz/>
5. TRIPS bitimi (Intellektual mulk huquqlarining savdo jihatlari bo'yicha bitim). Havola: https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/trips_e.htm